

Što to ne valja sa Židovima/Židovkama? Viktimologija ili nosologija?

Puhovski, Žarko

Source / Izvornik: **Antijudaizam, antisemitizam i Holokaust u Hrvatskoj, 2020, 149 - 161**

Book chapter / Poglavlje u knjizi

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:872927>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Žarko Puhovski

ŠTO TO NE VALJA SA ŽIDOVIMA/ ŽIDOVKAMA?

Viktimologija ili nosologija?

Razumno je zaključiti da s čovjekom o kojemu petero nepovezanih poznanik(c)a govore loše, nešto nije redu. Da pastiru koji je, možda zbog dosade, počesto vikao „Ide vuk!” ne treba vjerovati. Ili da hrvatska diplomacija – koja tvrdi da država ima loše odnose s baš svim susjedima, a da je to, u svakome pojedinačnom slučaju, njihova krivnja – ne obavlja smisleno svoj posao (čak ni na elementarnoj, analitičkoj razini). Zašto bi, onda, s višetisućljetnim iskustvom ponavljanoga, i široko rasprostranjenog uvjerenja da je židovski narod kriv za različita zla – u različitim razdobljima, u raznim dijelovima svijeta, na štetu različitih skupina – bilo drukčije?

Protužidovski „argumenti” formativno su polazili prije svega od jednodimenzionalne interpretacije biblijskoga teksta (premda postoje i antički primjeri) kao utemeljenja kolektivne krivnje židovskoga naroda za smrt Isusa Krista (premda bez rečene smrti čitava konstrukcija uskrsnuća nije smisleno

moguća). Za potkrepu židovskoga napuštanja pozicije izabranoga naroda navode se – još od sredine 12. stoljeća (Norwich) – priče o ritualnom žrtvovanju katoličke djece („krvna kleveta”), oskvrnuću hostije itd.

Drukčije rečeno, mnogo prije no što je socijalna psihologija došla do koncepta „temeljne pogreške pripisivanja” („*fundamental attribution error*” – Lee Ross, 1977.), židovska je egzistencija bila izvanjski određena upravo pretpostavkom da pripadnici ove zajednice djeluju na temelju posebnih, intrinzičnih, transgeneracijski zadanih motiva, a ne situacijski. Da je (religijska i ina) posebnost Židovki i Židova zadana njihovom izopačenosti, radikalnim otklonom od društvene normalnosti.

Da bi se ovako predrasudama određena skupina mogla lakše identificirati već se stoljećima rabe (uglavnom zamišljene) izvanjske značajke pripadnik(c) a židovske zajednice. Još 1714. Johan Schudt u Frankfurtu izdaje „Jüdische Merkwürdigkeiten” („Židovske neobičnosti”), detaljno opisujući ponajprije „kusati židovski nos” (to pak prihvaća i osnivač estetike Johann Joachim Winckelmann 1764., kao opreku simetriji grčkoga nosa). Brojne karikature i literarni opisi, frenologijski „nalazi”, koji slijede ovaj „idealni židovski lik”, objavljivane su stoljećima, ali realnost je židovstva naprosto izgubljena pod naslagama imidža. Paradoks koji odatle proistječe i danas je na snazi – realni se odnos društvene većine (u raznim epohama, na raznim mjestima) uspostavlja spram lika manjine (koji je sama većina stvorila), a ne spram manjine u realnosti njezina opstanka.

Realnost je antisemitizma, dakle, u njegovoj konstitutivnoj nerealističnosti. Uostalom i sam je termin posve neobičan u svakidašnjoj uporabi jer je u širokoj primjeni negacija termina (semitizam) koji se jedva koristi (gotovo nijedna enciklopedija ga više ne bilježi) kao oznaka uglavnom jezičnih osobina

„srednjoistočnih naroda” (za razliku, primjerice, od uporabe pojmova kao što su antikomunizam ili antifašizam).

Tradicija je duga oko dva tisućljeća – vezana je uz vjerske, socijalne, ekonomske, političke, ideologijske i ine kontekste. Dovodi do raširenoga uvjerenja u (uglavnom negativno percipiranu) posebnost Židova/ki. Njih obilježava, smatra se, njihova kultura, naobrazba i novčarstvo. Oni su iskorijenjeni iz svakidašnjega života (nije im dopušteno vlasništvo nad zemljom, a ponegdje ni bavljenje zemljoradnjom). U konzekvencijama, oni su otuđeni od prirode (dakle: neprirodni, iskorijenjeni), pa u tradiciji nema (kada je o kasnijim bogatim, dobrim dijelom integriranim porodicama riječ) slika niti literarnih opisa Židova u lovu, sportu. Predmnijevana izopačenost dovodi do društvene izopačenosti – ekonomske, vjerske, kulturne i – ne na kraju – seksualne (Reichova rana analiza nacionalsocijalizma i njegovih ideologijskih prethodnika na to uvjerljivo upućuje).

Židovi su stoga nužno otuđeni, pa i samootuđeni – kod Hegela i mladohegelovaca (uključujući, u ovome, i Marxa). Ova se slika djelomice mijenja tek nakon Drugoga svjetskog rata. No, antisemitizam ne prestaje djelovati, pa danas ima, zapravo, tri nosiva tipa:

- nastavak klasičnoga
- metafizički
- postmoderni, indirektni.

Antisemitizam je u suvremenoj Evropi u porastu, pokazalo je to istraživanje u kojem je oko 6000 Židova iz različitih država ispitivano o diskriminaciji protiv njih, objavio je *The Guardian* u studenome 2013. Čak dvije trećine ispitanih izjavilo je kako osjeća probleme zbog antisemitizma, 76 % njih izjavilo je kako se situacija pogoršava i da je tijekom zadnjih pet godina

antisemitizam eskalirao, a 46 % njih reklo je kako strahuje da će biti napadnuti ili maltretirani u javnosti zato što su Židovi. Trećina njih izjavila je kako strahuje od fizičkog napada, a 57 % ispitanika izjavilo je kako su u zadnjih godinu dana čuli da je netko rekao kako je Holokaust „mit” i kako je broj njegovih žrtava „pretjeran”. Istraživanje je provela EU-ova Agencija za temeljna ljudska prava, koja je upozorila da 75 % ispitanika smatra kako je antisemitizam na internetu u porastu, a da 76 % njih misli da je situacija sve lošija.

Skupine za zaštitu ljudskih prava (prosinac 2013.) žestoko su osudile antisemitski ispad u Rumunjskoj kad je jedna državna televizija u toj zemlji emitirala božićnu pjesmu u kojoj se poziva na spaljivanje Židova. *Spiegel Online* prenosi da je pjesmu emitirala TVR3 u četvrtak 5. prosinca. Na TV kanalu namijenjenom seoskoj populaciji prikazana je snimka zbora koji pjeva pjesmu u kojoj se neizravno slavi „holokaust” i koristi riječ koja se ondje smatra pogrdom (kao npr. Čifuti kod nas). U pjesmi je neimenovani zbor pjevao „jedino kao dim u dimnjaku, samo za to je Židov dobar”.

U vlaku na relaciji Namur – Bruxelles u svibnju 2012. putnici su putem razglasa čuli sljedeću obavijest: „Dobrodošli u vlak za Auschwitz. Mole se svi Židovi da siđu u Buchenwaldu.” Komesar njemačke vlade za antisemitizam, Felix Klein, preporučio je krajem svibnja 2019. Židovima da ne nose kipe u određenim dijelovima Njemačke, a razlog je „porast antisemitizma”.

Sažeto, problem pogađa poznati izriječ Theodora W. Adorna iz 1949.: pisati pjesme nakon Auschwitzta je barbarstvo. Zasigurno to vrijedi i za teoretiziranje u poslijeratnoj epohi, a posebice za teoretiziranje koje bi se bavilo Auschwitzom samim (kao simbolom onoga što se pogrešno – i amerikanizirano pomodno – naziva Holokaust, a zapravo se zove *Šoa* ili *Churban*). Jer, klasični antisemitizam u mnogim se svojima oblicima i dalje pojavljuje

premda ne uspijeva postati vladajućom ideologijom – iako u nekim evropskim sredinama nije ni daleko od toga (primjerice u Mađarskoj).

Metafizički antisemitizam posebice je perverzna pojava; to je, naime, antisemitizam u društvima koja su ostala (gotovo) bez Židova. Na djelu je, očito, sustavski neraskidiva utkanost antisemitizma u niz (i) suvremeno aktivnih svjetonazorskih tvorbi. U sredinama kakve su npr. Poljska ili Hrvatska, gdje je židovska populacija u Drugome svjetskom ratu praktički iskorijenjena, stari su antisemitski obrasci i dalje razmjerno često u upotrebi. Ako ništa drugo, traži se postotak židovske krvi kod onih javnih osoba koje to „ne priznaju”, ili se inzistira na „lokalnim agentima šire zavjere koju predvode Židovi” (Soros je pritom, naravno, odlikovana figura).

Postmoderni je antisemitizam (uglavnom negativno) određen mnogim odrednicama modernoga stanja, posebice u političkoj i svjetonazorskoj domeni. Uza sve ograde koje proizlaze iz kompleksnosti društvenih procesa, ipak je – upravo u ovome kontekstu – indikativno to što je politički udio radikalne desnice (izražen postocima glasova na izborima, čak i unatoč porastu posljednjih godina) u zapadnim dijelovima današnje Njemačke višestruko manji nego u istočnima, te u Austriji i pretežno njemačkim pučanstvom naseljenim dijelovima Švicarske. Jer, samo je (nekadašnja) Zapadna Njemačka prošla kroz proces ovladavanja prošlošću (*Vergangenheitsbewältigung*) – dobrim dijelom zahvaljujući nastojanjima takozvanih šezdesetosmaša – dok su takvi procesi posve izostali u Austriji (koja je desetljećima uvjerala sebe i druge da je bila tek prvom žrtvom Hitlerove agresije), Istočnoj Njemačkoj (gdje je vladajuća ideologija interpretirala povijest kao da su njezini pripadnici oduvijek bili na strani antifašista), te u Švicarskoj (gdje sporni ustupci Trećem Reichu u cilju očuvanja neutralnosti zemlje donedavno uopće nisu bili tematizirani). Jačanje pak radikalne desnice (koje se, svakako, ne može svesti samo na ovaj čimbenik)

izaziva – politički logično – odgovor druge strane, a rezultat jest neprestano njihanje značajnih dijelova političke scene između nedemokratskih ekstrema.

Hrvatska nije, dakle, ni po čemu specifična – to je, u najmanju ruku, evropski problem. U Hrvatskoj je, međutim, specifična zaustavljenost na klasičnim antisemitskim obrascima, te stoga i ne-začuđujuća rijetkost javnih glasova koji su pripravnici reagirati na revizionističke fantazme ili, čak, na otvoreno zazivanje totalitarnih ideologijskih sklopova – i krvavih obračuna koji ih svagda prate. U devedesetima antisemitizam je bio više-manje sastavnicom *mainstreama*, dakle: društvene normalnosti. Poslije 2000. stanje se promijenilo nabolje, no ne toliko da se, posljednjih godinu-dvije i opet ne bi mogli nazirati obrisi *revivala* (još uvijek, srećom djelomice) socijalno prihvatljiva antisemitizma.

Tomu je dobrim dijelom tako i stoga što se antisemitizam razvio kao nezaobilazan izdanak zapadne civilizacije, pa i kao jasan indikator intolerantnosti i nasilnosti, permanentno prisutan u raznovrsnim ispadima iz kolektivno nesvjesnoga koje suodređuje sve manji, ali i dalje nezanemariv broj pripadnika civilizacija nastalih u Evropi.

Suvremeni antisemitizam pak ne treba (kao još donedavno) ni izraelsku politiku sile kao izgovor – štoviše, u vremenima otvorenih ratova na Bliskom istoku u pravilu se primjećuje nevoljkost u osudi nerijetkih povreda međunarodnoga humanitarnog prava koje čini izraelska vojska (o tomu je u hrvatskoj i inoj javnosti povremeno bilo riječi.). Antisemite ne zanima, naime, toliko izraelska država (za koju bi – u krajnjoj crti – imali čak i simpatija jer su uvijek slabi na silu i autoritet), koliko činjenica da još uvijek ima Židova u „njihovim” sredinama (ma koliko malo), da je židovski doprinos svjetskoj kulturi naprosto nezaobilazan, da Židovi, kao nacionalno iskorijenjeni, nisu „pravi domoljubi”. Dapače, u eri protumigrantske politike (od Orbana nadalje), Izrael se čini sve

više prirodnim saveznikom mnogim vladama (i svim desnicama), a ni „domaće židovsko pučanstvo” nije više percipirano kao primarni izvor populacijske (i ine) opasnosti po „nosive državne nacije”.

Dobar je pokazatelj domaće prisutnosti (spontanoga, svakidašnjici iminentnog) antisemitizma sve češće nesklapno, posebice: nehajno odnošenje spram najvećega zla u povijesti. Jasno se to vidjelo u svojevremenome nastupu jedne naše popularne književnice. Ona je godinama kultivirala formulaturnu prostotu vlastita stila, da bi – manikirajući se (!?) – izrekla svoj pravorijek o Židovima (i ne znajući, dakako, da već 1943. u jednoj špijunskoj filmskoj komediji – *Above Suspicion* Richarda Thorpea – Joan Crawford, opisuje nacistička mučenja kao „*totalitarian manicure*”). Snalazeći se u temi koju je odabrala poput poslovične slonice u staklani, manikirka je (površno nabadajući *Dnevnik Anne Frank* – nekoliko godina prije no što je knjiga došla u pitanje na popisu školske lektire) preporučila Židovima da konačno postanu ljudi, upravo na godišnjicu dana koji, unatoč svemu, označava globalno sjećanje na vrijeme kada su Židovi masovno ubijani, jednostavno zato što su bili označeni kao ne-ljudi. Na reakcije što ih je izazvala odgovorila je naglašavajući ponos zbog toga što je o palestinskim žrtvama (nasuprot Anni Frank) govorila („radujući se na neki način”, kako je sama rekla) „baš na židovskoj televiziji” (čime se opet vraća stari obrazac „židovske plutokracije” – koja, u načelu iz pozadine, upravlja naizgled „našim” ustanovama i tvrtkama).

I pripovijest se nastavila, baš na hrvatski način – red primitivizma, red neznanja, red nebrige, pa red manipulacije itd. Počelo je s baš-me-briga pristupom, da bi se uletjelo (zbog neznanja ponajprije) u klasični antisemitski paranoidni sindrom (izvan kojega je naprosto besmisleno nazvati TV Novu židovskom televizijom). Činjenica pak da je čitav manikirski šou (posve

pogrešno, dakako) zabranjen govori, naime, mnogo više o nesigurnosti lokalnoga medijskog vodstva, no o globalnoj židovskoj zavjeri.

Nesretne su se reakcije međutim samo nizale. Unatoč sustavnom zaboravu pokazalo se da je Anna Frank zapravo napisala: „Doći će dan kad ćemo opet biti ljudi, a ne samo Židovi”, a da je u izvoru (nekada) glasovita Marxova formulacija iz „Židovskoga pitanja” („društveno oslobođenje Židova jest oslobođenje društva od židovstva”). I jedno i drugo je, razvidno, posve različito od teksta spomenuta TV-manikiranja, no drugo i nije trebalo očekivati. Nakon što je pogrešan navod (djelomice precizno) ispravljen u novinama, pokazalo se da i same reakcije podliježu ozbiljnoj kritici. I kada je bilo nužno nešto reći, velika većina nije ni znala (a kamoli htjela) reagirati.

Dakako, dotična književnica neka je vrst (zakašnjele?) farsične zakrpe na hrvatskome antisemitskom loncu koji kuha već odavno (slično situaciji u drugim srednjoevropskim nacijama, ako to koga tješi). Primjerice, još početkom 1903. godine, pod utjecajem Grge Tuškana (kojemu su svi režimi ostavili jednu od lijepih zagrebačkih ulica), Dujakov *Sisački glas*, u okviru udara protiv „mađarona”, okreće se i protiv lokalnih Židova, označujući ih potom čak „glavnim neprijateljima Hrvatske”. Prema *Sisačkom glasu*, od 8. svibnja 1903., u izgredima u Petrinji poskidani su mađarski natpisi i uništeni grbovi. Prosvjednici su krenuli prema željezničkoj postaji uz povike: „Abzug Magjari! Abzug Židovi!” i sl. U optužnici protiv Đure Dobranića iz Petrinje, navodi se da su izgrednici, nakon navedenih uzvika, počeli razbijati prozore na kućama trgovaca Leitnera i Deutscha. To je tek epizoda, *the rest is history*.

Književnica, logično, u skladu s tradicijom (za koju ne haje), ne ostaje samo na načelnome antisemitizmu, nego ga pripravlja i za domaće potrebe: „Danas su Židovi, mislim na nacističku židovsku vlast koja uništava Gazu, raketom pogodili glavnu bolnicu u Gazi. Trenutno tvrde da su je, zabunom,

razorili Palestinci. Za koji će sat objaviti da su je morali srušiti jer su se tamo sakrivali 'teroristi'. Onda ćemo čitati kako su bolesnicima javili da imaju pet minuta vremena da izađu iz bolnice koja nije bolnica nego skladište oružja a oni, bolesnici, nisu bolesnici nego 'ljudski štit'.

Hrvatska i dalje šuti. Puhovski, preciznije, čovjek koji za sebe tvrdi da je Židov, na svim je hrvatskim televizijama tri puta tjedno. O svemu sve zna. Zašto nam se ne javlja ovih dana? Jednom se javio. Zašto se ne javlja svaki dan? Nacisti ubijaju djecu svaki dan. A oni Goldsteini? Svi napamet znaju ime i prezime svakog NDH zločinca.

Gdje su ti Goldsteini? Doktorirali su na hrvatskom Zločinu. Da li je zločin samo kad Ante četrdeset i prve prereže vrat Zimmermannu ili je zločin i kad 2014. Zimmermann u krvavu hrpu mesa pretvori petogodišnje dijete? Pa tako tisuća puta? Da tisuću puta? Nikome ne pada na kraj pameti brojiti žrtve židovskog državnog terorizma."

Ne radi se samo o bizarnim ispadima narogušenih spisateljica, jer takvi „selebovi” žive od naslućivanja onoga što javnost pretežno traži (pa makar i zato da bi tu javnost – u granicama, dakako – „simpatično provocirali”). O „židovskome problemu” domaća se javna normalnost svagda izjašnjava s ogradom. U „Hrvatskoj enciklopediji” npr., konstatira se da je prema popisu pučanstva u državi zabilježeno 576 Židova, ali se odmah (posve neleksikografski) dodaje: „u stvarnosti ih ima više”. Valjda se baš židovska zajednica skriva od popisa (za razliku, recimo od romske – gdje je to višestruko dokazani slučaj), možda i zato da naudi imidžu Hrvatske. U odrednici posvećenoj antisemitizmu Hrvatska se, indikativno, uopće ne spominje. Riječju, ako je moguće, treba te neugodne aspekte prošlosti nekako zaturiti, zanemariti, zaboraviti.

Židovski se identitet, kao što je poznato, povijesno pojavljuje kao rezultat višestoljetne (unutarnje i izvanjske) socijalne konstrukcije i gradi se (s vremenom sve očitije) kao negacija normalnosti, u čemu podjednako sudjeluju Židovi, kao i njihovi neprijatelji. Tako se uspostavlja obrazac „Židov/ka kao drugi/a”, štoviše: „Židov/ka kao odlikovani (naime: najbliži, susjedni) lik drugotnosti”.

Normalnošću se pritom samorazumljivo smatra ono što čini većina ljudi. Proglasiti pak židovsku egzistenciju nenormalnom krije u sebi golemu poteškoću jer ovu skupinu u evropskoj (etničkoj, kulturnoj, jezičnoj, pa i vjerskoj) tradiciji nije moguće tako jednostavno i jednoznačno razlikovati od drugih. Njih se u pravilu ne razaznaje na ulici (osim, naravno, kada se odijevaju, „ekstravagantno”, kao hasidi ili ne stavljaju na glavu jarmulku/kipu kao vanjski znak vlastite pobožnosti). Odatle onda slijedi temeljni postav antisemitske „obrane normalnosti”: upravo zato što ih se ne vidi, zato što se na očigled ne razlikuju od većine (normalnih) – kao crnci za razliku do bijelaca ili žene za razliku od muškaraca – oni su posebice opasni. Oni/e govore jezik većinskoga naroda države u kojoj žive, ne razlikuju se po boji kože, nerijetko čak ni po vjeri, jer su mnogi prešli na katolicizam (ili na protestantizam), no okolina to ne zaboravlja nego tu osobu u pravilu i dalje smatra Židovom, ali konvertitom.

Židovi/ke jednostavno ne mogu samostalno odlučiti da se više ne identificiraju kao takvi jer ih njihova okolina i dalje identificira kao one druge, drukčije od sebe. U Njemačkoj, gdje su se mnogi pripadnici/e židovske zajednice u veoma visokome stupnju bili integrirali u „nijemstvo”, Hitler je uspostavio posebne urede za nauk o rasi zato što ne zna tko su sve „osobe židovske rase” (pri čemu je sam pojam rase primijenjen na skupinu koja se izvanjski ne razlikuje od ostalih načelno posve besmislen). Uobičajeni državni

aparati to ne može razlikovati pa se uvode posebni uredi koji će ustanoviti tko su „strana tijela” u njemačkome pučanstvu.

To se u posebnom postupku dokazuje ispitivanjem dokumenata čak dvaju naraštaja unatrag. Ujedinjene su nacije poslije 1945. nedomišljeno osigurale svojevrstan (izokrenut, doduše) Hitlerov postumni trijumf jer su antisemitizam proglasili (odlikovanim) oblikom rasizma. Da bi se ta nepostojeća rasa na neki način ipak definirala, napravljen je prijelaz u drugi rod pa se u drugoj polovici 19. stoljeća počelo govoriti o kulturi kao temelju židovskoga identiteta, a onda i o „pogubnome utjecaju židovske kulture na kulture evropskih nacija”. Problem je međutim u tome što ne postoji jedna jedina, jednoznačna židovska kultura. Primjerice, u filozofiji se idejni svjetovi autora kao što su Spinoza i Marx doista ne mogu spojiti, a osim toga dodatni interpretacijski problemi nastaju s onima koji su, poput Spinoze, zbog svojih filozofijskih stavova isključeni iz židovske zajednice. Posebnost židovskih sugrađana (ili, ranije, su-podanika) nije samo u izvanjskoj sličnosti s većinom evropskih nacija, nego i u tomu što su (zbog vjerskih i drugih razloga) bili prisiljeni na alternativnu egzistenciju. Budući im vlasništvo nad zemljom nije bilo dopušteno, postali su, zapravo prinudno, pionirima urbanoga načina života, avangardom buržoazije i moderne privrede, ali i prvim promotorima modernoga obrazovanja (jer su im druge socijalne vertikale bile još teže dostupne). Uspješnije od mnogih drugih tako su izborili svoje mjesto među novom društvenom elitom što je opet izazivalo zavist i socijalni animozitet – potvrđujući stare predrasude.

Društveni moćnici veoma brzo uviđaju da socijalne prosvjede s raznim povodima bez opasnosti po sebe same mogu usmjeriti protiv „židovske plutokracije” i sl. te da zbog toga neće doći u sukob s nekom drugom državom. Za očuvanje vlasti ta je spoznaja vrlo važna. Ubijanje većeg broja Francuza

u Njemačkoj, na primjer, brzo bi izazvalo sukob s Francuskom, dok se zbog ubijanja Židova (najprije na području Rusije pa dalje) nitko nije baš pretjerano uzrujavao. Problem suočavanja s antisemitizmom leži u tome što on zapravo nema realnu socijalnu podlogu, nego sasvim imaginarnu, koja, međutim, može biti „elastično” rabljena, tako da služi gotovo svakoj realnoj svrsi. Predrasude spram židovske populacije pritom su poprimale specifičan oblik, za razliku od najčešće forme ove predrasude nisu polazile od pretpostavljene kulturne (i ine) inferiornosti ciljane skupine, pa se problem za antisemitsku poziciju iskazivao u tome što su „oni” penetrirali u „našu” kulturu, što, zahvaljujući svojoj pionirskoj poziciji u građanskome društvu, imaju određenu razinu civilizacijske superiornosti (postignute, sukladno pretpostavci, nepridržavanjem uobičajenih pravila).

Na Židove se, dakle, gleda u svojevrsnim škarama, i „*von oben*” i „*von unten*”, prezire ih se i zavidi im se istovremeno, ali nijedno od toga ne olakšava njihovu poziciju. U nešto sofisticiranijoj varijanti židovstvo se ne mrzi, ali ga se hoće eliminirati – iz patriotskih razloga, dakle, iz ljubavi spram vlastite zemlje, ne iz mržnje (a za patriotizam, kako je poznato, moralne granice ne vrijede). Jer, Židovi su „apatridi”, „*vaterlandslose Gesellen*” (momci bez domovine). Oni ne dovode u sumnju samo većinski patriotizam, nego niječu samu osnovu nacionalne kulture (vezanost uz lokalnu tradiciju, „tlo”).

Ukratko, davno prije Mertona, *selffulfilling prophecy* egzercirala se upravo na židovskoj sudbini jer se njihov društveno prihvaćeni lik uspostavljao na način koji je „izazivao” negativne (pa i nasilne) reakcije. Na njih je tovareno mnogo toga iz društvene realnosti (ali i društveno nesvjesnoga), neovisno o stvarnim odnosima. Židovska viktimologija stoga je višestoljetni (pa i tisućljetni) rezultat permanentnoga reproduciranja jednostavne predrasude: oni nisu kao mi, iako nam sliče (u nekada popularnom, devetnaestostoljetnom

Što to ne valja sa Židovima/Židovkama? Viktimologija ili nosologija?

njemačkom romanu, majka zabrinuto kazuje kćeri: „Budi oprezna, draga, Židovi jako liče na ljude.”). Budući da „nisu kao mi”, „oni” jednostavno nisu normalni (neovisno o tome imaju li nekih osobina previše ili premalo). Budući da nisu normalni, oni su – socijalno – bolesni; na kraju, nosologija se pojavljuje kao nužan uvjet židovske viktinologije. Sve je ostalo, prihvati li se opisani slijed, „samo” tehničko pitanje.